

23. Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged / Ed. by Ph.B. Gove. – Springfield : Merriam-Webster Inc., Publ., 1981. – 2662 p.

24. Wierzbicka A. *Lingua mentalis: The semantics of natural language* / A. Wierzbicka. – Sydney : Academic Press, 1980. – 367 p.

25. Wierzbicka A. *Semantics, culture, and cognition: Universal human concepts in culture-specific configurations* / A. Wierzbicka. – New York; Oxford : Oxford Univ. Press, 1992. – 487 p.

Стаття надійшла до редакції 27 січня 2017 року

УДК 81'373

Сергій Єрмоленко
(м. Київ, Україна)

МОВНІ ІЛЮСТРАЦІЇ ЯК СКЛАДНИК ЛІНГВІСТИЧНОГО ТЕКСТУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

У статті розглядається проблема застосування мовних ілюстрацій як конститутивного складника лінгвістичного тексту, в незалежності від його змістового характеру та обсягу. Виявлено, що ілюстративний матеріал може відігравати різну роль і ця різниця є співвідною з конкретною функціональною спрямованістю самого тексту. Мовні ілюстрації є засадничим складником переважної більшості мовленнєвих повідомлень лінгвістичної тематики, у складі яких вони виконують ту чи іншу, але неодмінно суттєву функцію. Так, зокрема, науковий текст за допомогою вміщених у ньому ілюстрацій сповіщає про щось нове в науці і для науки, і через це приклади мають автономне, самодостатнє значення. У навчально-методичному тексті ці приклади просто ілюструють те, про що слід знати тому, хто вивчає відповідну фахову дисципліну.

Ключові слова: мовні ілюстрації, лінгвістичний текст, мовний фактаж, приклади, терміни.

В статье рассматривается проблема применения языковых иллюстраций как конститутивной составляющей лингвистического текста, в независимости от его содержательного характера и объема. Выявлено, что иллюстративный материал может играть различную роль и эта разница соотносима с конкретной функциональной направленностью самого текста. Языковые иллюстрации являются основополагающим компонентом подавляющего большинства речевых сообщений лингвистической тематики, в составе которых они выполняют ту или иную, но обязательно существенную функцию. Так, в частности, научный текст с помощью помещенных в него иллюстраций сообщает что-то новое в науке и для науки, и поэтому примеры имеют автономное,

самодостаточное значение. В учебно-методическом тексте эти примеры просто иллюстрируют то, о чем следует знать тому, кто изучает соответствующую профессиональную дисциплину.

Ключевые слова: языковые иллюстрации, лингвистический текст, языковой фактаж, примеры, термины.

The article deals with the problem of using language illustrations as a constitutive component of a linguistic text, independently of its content and volume. It has been found out that the illustrative material can play a different role and this difference is correlated with the specific functional orientation of the text itself. Language illustrations are a fundamental component of the majority of speech messages of linguistic subject matter, within they perform the necessarily essential function. So, in particular, the scientific text, on the basis of illustrations placed in it, informs something new in science and for science, and therefore the examples have an autonomous, self-sufficient meaning. In the textbook, these examples simply illustrate what someone should know about something, who studies the relevant professional discipline.

Key words: language illustrations, linguistic text, language fact, examples, terms.

Нинішня розвідка присвячена проблемі, яка за характером свого змісту відноситься до загальної теорії (чи метатеорії) мовознавства. Що ж до її конкретної співвіднесеності з тією чи іншою з-поміж дисциплін загально лінгвістичного циклу, то тут доводиться визначити, що такої дисципліни ще не існує. Саму ж її можна назвати екземплогією, або ж теорією мовних ілюстрацій. Окрім відсутності назви (цієї чи будь-якої іншої) подібної науки у відповідній теоретико-мовознавчій номенклатурі, доводиться визнати, що нам узагалі не відомі розвідки, присвячені власне цій теоретичній темі, об'єктом спеціальної уваги тут виступають хіба що словникові приклади, про які спеціально згадується у вступних частинах лексикографічних праць, таких, як, скажімо, Словник української мови в 11 т. [11, т. 1]. У тематичному показнику Лінгвістичного енциклопедичного словника за ред. В. М. Ярцевої (Москва, 1990) виступає лише терміносполука *ілюстрації в словнику* із єдиним покликанням на статтю *Словник* (див. також нижче). Водночас у критичних розглядах лінгвістичних праць досить часто, і це природно, ми побудуємо зауваження щодо характеру й обсягу конкретного мовного матеріалу, використовуваного тим чи іншим автором з тією чи іншою метою, – але, при всій її близькості, це все ж істотно інша проблематика. Можна апріорі стверджувати, що спеціальне дослідження проблем застосування мовного фактажу з метою отримання наукових результатів, з одного боку, має спиратися на загальні положення логіки й методології наукової діяльності як такої, з іншого ж боку, таке дослідження має враховувати особливості теоретико-методологічного апарату власне лінгвістичних дисциплін, підпорядкованих завданням вивчення тих або інших структурних рівнів мови, взагалі кажучи, мовних одиниць, утворень і

явищ, узятих у їх конкретній специфіці. Однак нинішня розвідка як приналежна до жанру попередніх публікацій не претендує на вичерпне врахування цих моментів, зосереджуючись натомість на одному конкретному питанні, а саме, на розгляді припущення про те, що роль мовно-ілюстративного матеріалу в науковому тексті може не вичерпуватися цілеспрямовано наданими йому й узагалі первинно притаманними йому функціями.

Можна з упевненістю стверджувати, що мовні ілюстрації (приклади) становлять конститутивний складник майже кожного лінгвістичного тексту, якими б різноманітними не були його змістовий характер і обсяг. Справді, важко (хоч водночас і можливо) уявити собі роботу з мовознавства, у якій цей її складник був би відсутній. Навіть у таких вторинних жанрах наукових праць із мовознавства, як автореферати дисертацій, а також тези виступів і повідомлень, – навіть у цих «компресованих» текстах наведення (у «розумних», тобто доцільних межах) відомостей про конкретні факти, конкретні мовні одиниці, утворення та явища, попри всю щойно згадану стисненість змісту й обмеженість обсягу праць цих жанрів, є цілком типовим, ба навіть необхідним задля ефективності функціонування цих текстів із метою досягнення поставленої перед ними комунікативної мети.

До протилежних випадків можна віднести роботи, які присвячені загальним і навіть найзагальнішим, засадничим питанням філософії мови, мовознавчої теорії та методології або теоретико-методологічним проблемам окремих мовознавчих дисциплін (пор. цьому стосунку праці В. А. Звєгінцева чи О. С. Мельничука, приміром, [6]) чи відповідні за тематикою тексти оглядового характеру (пор. [15]), чи, нарешті, ті, що в них міститься теж достатньо узагальнена характеристика пріоритетних напрямків або інших завдань лінгвістичних студій (пор., приміром, [3]). А от же й у цьому разі поява конкретного мовного фактажу в тих чи інших кількостях теж не є заздалегідь виключеною і відтак можливою, так, як це має місце у програмній статті (від редакції) «Мова в системі комуністичного виховання», котра теж вийшла у журналі «Мовознавство» під шапкою «Теорія. Методологія» [8]. Ця остатня стаття, яка містить конкретно-мовні ілюстрації, вийшла без зазначення її авторів; у такому контексті анонімність праці, відсутність відомостей щодо її автора (авторів) природно витлумачувалась як пов'язана не з індивідуальною, а з надіндивідуальною й узагалі директивною точкою зору, яку ця стаття й відображала.

Отже, слід підкреслити, що хоч подібні праці загальнотеоретичної мають не лише виразну культурно-історичну (у тому числі і науково-історичну) приуроченість, а часом і пов'язану з цією останньою ідеологічну спрямованість, відсутність у лінгвістичних текстах відомостей про конкретний мовний фактаж і, відповідно, ілюстративного матеріалу в цілому не є жорстко детермінованою приналежністю тієї чи іншої праці ані до певного культурно-історичного контексту й циклу, ані також до певного теоретико-методологічного лінгвістичного спрямування чи до певної тематики. Підкреслимо, що видається не позбавленим інтересу питання про

те, якими ж є ті тематичні і текстуально-жанрові різновиди лінгвістичних розвідок, для яких така відсутність є можливою, ба навіть і обов'язковою. На загал же вона, ця відсутність (чи недостатня кількість) конкретного мовного фактажу і прикладів, які його репрезентують, сприймається й оцінюється як істотний недолік відповідної роботи.

Що ж до тих лінгвістичних текстів, котрі містять ілюстративний матеріал, то цей останній, узагалі кажучи, може відігравати в їх складі різну, у тому числі й з ілюстративного погляду, роль, і ця різниця є співвідносною з конкретною функціональною спрямованістю самого тексту. Перш за все, у цьому стосунку привертає до себе увагу відмінність функцій мовних ілюстрацій у теоретичній мовознавчій літературі, з одного боку, і, з іншого, у лінгводидактичній літературі (передовсім, але не лише, у тій, яка є безпосередньо підпорядкованою завданням практичного вивчення мов); в останньому випадку ми відносимо до мовних ілюстрацій і вправи, а серед них як «традиційні», так і ті, що належать до лінгвістичних задач (див., напр. [4]). Перехідним між цими полярними випадками будуть теоретичні (передовсім вузівські) підручники і посібники, які можуть реально претендувати на статус більш чи менш оригінальних теоретичних джерел (знаменитий «Курс» Ф. де Соссюра, як відомо, виник саме як дидактичний текст).

Відповідним чином, можна, дещо спрощуючи, твердити, що різниця у використанні мовних ілюстрацій між власне теоретично-мовознавчим та лінгводидактичним дискурсом пролягатиме не лише у модальній площині, тобто у площині протиставлення *descriptio vs. prescriptio*, точніше, сама ця опозиція має тут своїй характер. Справді, науковий текст за допомогою вміщених у ньому прикладів сповіщає про щось нове в науці і для науки, і через це приклади тут мають і автономне, самодостатнє значення, причому не лише там, де вони не отримують «негайної» інтерпретації чи оцінки, а й там, де вони слугують для верифікації чи доказу того чи іншого твердження автора. Натомість у навчально-методичному тексті ці приклади просто ілюструють те, про що слід знати тому, хто вивчає відповідну фахову дисципліну.

Так або інакше, мовні ілюстрації є засадничим складником переважної більшості мовленнєвих повідомлень лінгвістичної тематики, у складі яких вони виконують ту чи іншу, але неодмінно суттєву функцію. Тим не менш, їхня роль може й не обмежуватися тими функціями, які становлять їхню основну *raison d'être*.

Одразу ж підкреслимо, що наявність вторинних смислових, чи функціональних, навантажень у подібних фрагментах мовознавчих текстів далеко не завжди є обов'язковою (тут слід додати, що і говорити тут про саме таке навантаження можна лише до певної міри умовно, оскільки можливим є як і навмисне використання їх із тією чи іншою вторинною метою, так і спонтанне, «незумисне» виконання ними цих додаткових функцій, як теж і витлумачення їх у цьому вторинному, «незапланованому» сенсі). Так, приклади, за допомогою яких компаративісти демонструють дію фонетичних

законів і, відповідно, фонетичних відповідностей, які існують між спорідненими мовами, вичерпують, так би мовити, своє значення виконанням (чи й невиконанням) цих завдань. Те саме стосується і конкретного лексичного фактажу, шляхом відповідного витлумачення якого дослідники історико-етимологічних гнізд виявляють і реконструюють склад і структуру таких гнізд, зокрема, у прамові того чи іншого ступеня хронологічної віддаленості і спільності, а також і встановлюють і закономірності їхньої подальшої формальної, зокрема, формально-дериваційної, та смислової еволюції у споріднених мовах (див., напр., [5; 12; 13]). Вторинне витлумачення, яке такий мовний фактаж здатен отримувати, може стосуватися того, як у його відборі й використанні знаходить свій вияв конкретно-мовна спеціалізація відповідного фахівця, тобто, приміром, те, з яких мов генетичної сім'ї є «ближчими» чи «віддаленішими» стосовно дослідницьких інтересів ученого, зумовлюючись, зокрема, його фаховою підготовкою й подальшою спеціалізацією, що виявляється у обов'язі і рівні залучення й опрацювання відповідного матеріалу. Про таку неоднаковість (усно) згадував свого часу А. П. Непокупний, який називав це мовно-фактажним «креном» робіт цього жанру (питання про такий «крен» у роботах із порівняльно-історичної тематики присвячені й праці А. Морпурго-Дейвіз, див., зокрема, [16]). Тим не менш, подібне витлумачення ілюстративного матеріалу можна розглядати як таке, що відбувається в загальному контексті критики використовуваних джерел, що у свою чергу становить важливий компонент власне дослідницьких процедур і, отже, безпосередньо прилягає до основних завдань вживання цього матеріалу. Аналогічним чином можна розглядати й випадки оцінки використання, приміром, даних художнього (отже, писемного) мови для отримання загальномовних узагальнень чи висновків, що стосуються усного мовлення (на підставі діалогічних реплік героїв твору чи драматичних персонажів); свого часу незабутній В. В. Акуленко дорікнув авторові цієї розвідки, що він у своїй кандидатській дисертації використовує саме такий матеріал із саме цією метою, не подаючи, однак, жодного методологічного коментарю до такого його використання.

Сюди ж відносяться і питання, пов'язані з достовірністю використовуваного матеріалу, а також з необхідністю свідчень такої достовірності (у вигляді паспортизації прикладів) чи, навпаки, з їхньою необхідністю і довірою, не завжди виправданою, авторові (О. С. Мельничук, почувши на обговоренні дисертації з німецької мови приклад *Ich gehe nach Leningrad*, поцікавився у дисертанта, чи він, бува, не сам цей приклад придумав, і той простодушно зізнався, що саме так і було). Тут же, *mutatis mutandis*, можна згадати й ті засадничо непаспортизовані приклади із теоретичних розвідок, що отримали серед фахівців іронічне окреслення як приналежні до специфічної «мови» – *lingualese*.

Тим не менш, тут є можливими й інші варіанти. Ця можливість, наскільки можна судити, є зумовленою конкретним характером застосовуваного ілюстративного матеріалу, зокрема, обсягом індивідуальних

прикладів і, крім того, їхньою співвіднесеністю з тією чи іншою площиною мовного устрою. Є підстави гадати, що можливість додаткової інформативності прикладу лежить, по-перше, у його загальній належності до семантичної (а не діакритично-смыслорозрізнявальної чи синтаксичної) сфери мови (правда, в одному московському посібнику з загального мовознавства у розділі про фонетику прикладами фонем [f] слугували слова рос. *федот*, *филин*, що з огляду на ім'я і прізвище відомого московського русиста Федота Філіна навряд чи було випадковим); по-друге, тут важить і величина прикладу, тобто чи становить він не окреме слово чи словосполуку, а речення, принаймні одне (сказане стосується загальної тенденції, яка допускає й значущі винятки, приміром, у галузі вивчення віршування). У цьому плані додаткових можливостей інтерпретації застосовуваного фактажу звертають на себе увагу, по-перше, дослідження й посібники з граматики (найперш там, де йдеться про граматичну семантику) і, по-друге, мовні ілюстрації до значень й уживань слів у лексикографічних джерелах.

Так, у вступній частині Словника української мови (в 11 т.) у розділі «Приклади-ілюстрації до слів реєстру» (§ 44 наскрізної нумерації) зазначено, що ілюстрації – приклади вживання відповідних слів літературної мови даються «...для підтвердження існування слова в мові, для наочнішого і повнішого розкриття його значення, синтаксичних зв'язків, вживання в певному словесному оточенні і з певним стилістичним забарвленням» [11, т. 1]. Інакше кажучи, завдання ілюстрації тут полягає не лише в доведенні чи унаочненні використання того чи іншого слова чи лексико-семантичного варіанта (наскільки нам відомо із усних свідчень, кількісним критерієм для включення слова у реєстр, а значення у склад словникової статті, була наявність трьох фіксацій у трьох різних авторів, проте нам не вдалося знайти писемних формулювань цієї вимоги), а й у тому, щоб через таке унаочнення подати інформацію на додаток до тієї, яка міститься у дефініції та ремарках – інформацію, що через ту чи іншу причину залишилася невираженою, так би мовити, «метамовними» засобами.

Звісно, такий підхід свідчить про усвідомлення укладачами обмеженості, неостаточності й узагалі умовності метамовного (у даному разі лексикографічного) опису, компенсуючи ці його риси апеляцією, через подану ілюстрацію, до мовної інтуїції користувачів. Причини ж, у силу яких релевантна інформація залишилася поза межами експліцитного окреслення, можуть бути, взагалі кажучи, різними; приміром, традиційні словники у своїх дефініціях експліцитно трактують, як цілком синонімічні, певні слова, між якими новітні методи семантичного, зокрема лінгвоконцептуального аналізу виявляють істотні смислові відмінності. Водночас, як видається, причини можуть бути й іншими. Так, приміром, у випадку релігійно-інституційних термінів, приміром, позначень ченців різних католицьких орденів, що їх подає згаданий словник, тлумачення здебільшого мають нейтрально-описовий і констатуючий характер (за винятком хіба що єзуїтів) і не включають оцінних компонентів (пор. із такими реєстровими словами, як *петлюрівщина*, *білогвардійщина*, *махновщина*, де вже сама словотвірна

форма, як видається, натякає на певну оцінку), натомість текстуальні приклади, що представляють ці слова, характеризуються нейтральним або ж часом і негативним забарвленням, пор.: *Якщо пан боягуз, як стара кармелітка, хай він сховається до кляштору.., – відрізав Бжеський, не обертаючись.* – З. Тулуб [11, т. 4, с. 108]. Звісно, оцінювати подібні випадки можна, лише беручи до уваги всю інформацію, яка була в розпорядженні укладачів (у даному разі це дані лексичної картотеки СУМу), але все ж є підстави припускати, що такі ілюстрації, репрезентуючи відповідним чином зафіксований реальний узус із властивими йому мовними стереотипами тих чи інших об'єктів і явищ, також відображають у цей спосіб й ідеологічно «правильну», чи «потрібну» (отже, і не тільки суто ідеологічну) оцінку позначуваних реалій. Звісно, тут важило й те, що тут важили критерії відбору не лише серед доступного мовного фактажу, й самих мовних джерел цього фактажу. На жаль, нам на разі невідомо, чи існували певні писані чи усні настанови (а якщо існували, то звідки вони походили) щодо відбору ілюстративного матеріалу, а насамперед тих авторів і текстів, що розписувалися співробітниками лексичної картотеки; впадає в око, приміром, відсутність в реєстрі таких слів, як *бандерівщина* чи *бандерівець* – сама згадка про котрі у реєстрі словника напевно видавалася відповідним інстанціям неприпустимою (з іншого боку, можна пригадати, що акад. Мельничук заперечував проти використання у працях своїх дисертантів прикладів, які йому здавалися за своїм змістом неестетичними). Утім, із певністю можна припустити, що тут обов'язково діяли ідеологічні критерії, так що наявність автора у списку літературних джерел словника вже свідчила про його належність не лише до літературно-мовного, а й літературного і соціокультурного канону у його тогочасному розумінні, зокрема, про його політико-ідеологічну прийнятність і відповідність. Відтак серед автури, поданої в основному (неповному і неостаточному) списку, звісно, немає В. Винниченка, є І. Ле, але немає Б. Лепкого, є П. Воронько, але немає М. Вороного.

Ідеологічна складова знаходила свій прояв і в інших, зокрема, прикладних, мовознавчих жанрах. Так, у чи не найкращому радянському підручнику з англійської мови [14], що відзначається й дуже добрим добром мовно-ілюстративного матеріалу (у тому числі й з англійської художньої та наукової літератури), знаходимо й такі приклади, завдання яких, наскільки можна судити, лежало в іншій площині, ніж лінгводидактика, стосуючись ідейно-патріотичного виховання учнівської молоді, пор.: *Nowhere else has the great significance of labour ever manifested itself in such heroic form, as in our country (M. Gorki) [тж 433]; Progressive Soviet biological science follows in the steps of I.V.Michurin, the great Russian experimenter and scientist [тж 309].* Вибір ілюстративного матеріалу міг бути і свідченням політичної лояльності науковця: так, автор був свого часу присутнім на обговоренні проспекту дисертації, присвяченої семантиці прийменників у російській, польській та англійській мовах, і в цьому проспекті було зазначено, що джерелом фактажу в дослідженні будуть, серед іншого, і воєнні повісті В. Бикова. Був час

пізнього застою, і тематика Великої вітчизняної війни була в радянському суспільному, зокрема художньому дискурсі модною; натомість дисертант не зауважив, що мовою творів В. Бикова є білоруська. З іншого ж боку, дослідники іншої орієнтації (включно з автором цієї розвідки) вибирали, у якості своєї фактажної бази, авторів, що оцінювалися як ними як бодай якась альтернатива офіціозу, хоч із точки зору завдань їхніх студій це, у кращому випадку, не мало жодного значення.

Тут, однак, є можливими й значущі протилежні випадки, причому двоїстої природи, про які було згадано вище. Так, тут можна вказати на праці М. Л. Гаспарова, які, попри безсумнівну приналежність їх автора до середовища демократичної, чи, як тоді казали, «лівої», наукової інтелігенції, використовували, у якості матеріалу, Ахматову разом із Наровчатовим, що, як зауважує Н. В. Брагінська, замірялося вже на ієрархію літературних смаків, тоді як саме ці останні, а не наукові методи, слугували розрізнявальним знаком для «своїх» [1, с. 90]. Сам М. Л. Гаспаров згадував про свого колегу Ю. І. Левіна, який відреагував на певну зміну статусу їхнього спільного наукового об'єкта відмовою робити доповідь про Мандельштама, оскільки раніше той був «паролем», за яким можна було пізнати людину спільної культури, а зараз цим може займатися кожен «ілот» [9, с. 17].

Але, узагалі кажучи, можна припустити, що з рівноцінними мовними прикладами відбувається те саме, що й з рівнозначними мовними одиницями: оскільки мова, унаслідок дії загальносеміотичної закономірності, тяжіє до того, щоб співвідносити відмінність у формі з відмінністю в значенні, то такі одиниці, навіть будучи тотожними щодо позначуваного ними денотата, бодай вторинно, але завжди семантично розподібнюються, сигніфікативно диференціюються у той чи інший спосіб (див. [2, с. 44–45]). Аналогічним чином функціонально рівноцінні мовні ілюстрації, за умови наявності вибору між ними, потенціально набувають можливостей щодо приписання їм ще й додаткових смислових рис; зокрема, вони, крім своїх основних завдань, можуть так чи інакше відображати певні позамовні орієнтації продуцентів тексту та, ширше, певні риси ментальності етносоціуму, до якого ті належать. Носіями мови, належними до цього етносоціуму, такі додаткові смисли, зафіксовані в мовних прикладах конотації, фрейми та сценарії сприймаються як щось дане і через це не помічаються, натомість при «крос-культурному» погляді вони починають впадати в око, пор. приклади з англійського посібника, що їх точні паралелі важко собі уявити в аналогічному українському творі, навіть якщо замінити в одному з них віски на горілку: *The bath is the greatest human invention* [17, р. 68]; *I found him drinking my whisky* [тж 457]; *She sat there eating cream cakes like there was no tomorrow* [тж 73], *Wherever you go, you'll find Coca Cola* [тж, XIX] *I'm not about to pay 50 \$ for a dress like that* [тж, 3], *All children can be naughty sometimes* [тж, 35]. У цьому ж зв'язку можна пригадати й матеріал, який вміщений у книзі Д. Равич «Мовна поліція» і стосується тих слів і виразів, які з огляду на

міркування коректності не вживаються в американських шкільних та вузівських підручниках [10].

Варто також додати, що сприйняття цих мовних утворень може мати й характер, що його за О. Ф. Лосєвим можна окреслити як індивідуально-міфотворчий: пор. спогади В.В. Набокова про сприйняття ним персонажів із мовно-ілюстративного матеріалу його першого підручника англійської мови: «Першими моїми англійськими друзями були нехитрі герої граматики...: Ben, Dan, Sam і Nad. ... Уявлення про цих осіб вийшло в мене плутане і сухе, але потім фантазія прийшла на допомогу, і я побачив їх. Туполиці, плоскостопі, замкнуті телепні, вони болісно пишалися своїми нечисленними знаряддями (Ben has an axe)...» [7, с. 66–67].

У нашій розвідці ми окреслили лише деякі з можливостей у вивченні формування й функціонування мовних ілюстрацій як складової частини мовознавчого тексту. Можна сподіватися, що подальші студії в цьому напрямку збагатять наші знання у вказаній царині – царині застосування мови для опису й аналізу мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагинская Н.В. Академик Михаил Леонович Гаспаров : (к 60-летию со дня рождения) / Н. В. Брагинская // Известия Российской академии наук. – Сер. лит. и яз. – 1995. – Т. 54 – № 4. – С. 86–91.
2. Єрмоленко С.С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць : моногр. / Сергій Семенович Єрмоленко. – К. : Вид. Дім Д.Бураго, 2006. – 384 с.
3. Кононенко В.І. Підготовка вчителя-мовника в світлі реформи школи / В.І. Кононенко // Мовознавство. – 1984. – № 6. – С. 3–8
4. Лингвистические задачи: пособие для учащихся ст. классов / [В.М. Алпатов, А.Д. Вентцель, Б.Ю. Городецкий, А.Н. Журинский, А.А. Зализняк, А.Е. Кибрик, А.К. Поливанова]. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.
5. Мельничук А.С. Об одном их важных видов этимологических исследований / А.С. Мельничук // Этимология 1967. – М. : Наука, 1969. – С. 59–69
6. Мельничук О.С. Методологічні проблеми аналізу співвідношень ідеального і матеріального в сфері мови / О.С. мельничук // Мовознавство. – 1987. – № 1. – С. 3–14
7. Набоков В.В. Другие берега / Владимир Владимирович Набоков. – М. : Политехника, 1991. – 400 с.
7. Озерова Н.Г. Мова в системі комуністичного виховання / Н.Г. Озерова, В.М. Русанівський // Мовознавство. – 1984. – № 3. – С. 3–9
9. Петров Н. Большеротый товарищ. Об одном эпизоде из культурной истории советского стиховедения / Н. Петров // Критическая масса. – 2006. – № 3. – Электронный ресурс. [Режим доступа] : <http://magazines.russ.ru/km/2006/3/pe17.html>

10. Политкорректность на грани абсурда. – Электронный ресурс. [Режим доступа] : <http://www.inauka.ru>

1. Словник української мови в 11-и томах. – К. : Наукова думка, 1970-1980. – Т. 1-11

12. Черниш Т.О. Про теоретико-методологічні засади застосування гніздового методу в етимологічних дослідженнях О.С.Мельничука / Т.О. Черниш // Мовознавство. – 2001. – № 6 – С. 50–57

13. Черниш Т.О. Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні : (Гніздовий підхід) / Тетяна Олександрівна Черниш. – К., 2003. – 479 с.

14. Ganshina M. English grammar / M. Ganshina, N. Vasilevskaya. – Moscow : Foreign Languages Publishing House, 1953. – 472 p.

15. Katz J. Chomsky on meaning / J. Katz // Language. – 1980. – V. 56. – № 1. – P. 1–41

16. Morpurgo Davies A. Nineteenth-century linguistics / Anna Davies Morpurgo. – London, New York : Longman, 1998. – 464 p.

17. Swan M. Practical English Usage / Michael Swan. – М. : Высшая школа, 1984. – 658 p.

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року

УДК: 811.161'373.7

Маргарита Жуйкова
(м. Луцьк, Україна)

ОБРАЗНІ ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РЕДУКЦІЇ ПРЕЦЕДЕНТНИХ НАРАТИВНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядається рідкісний спосіб утворення образних одиниць мови, який полягає у компресії цілісного прецедентного тексту до одного слова. Семантика такої образної одиниці не пов'язана з іншими лексико-семантичними варіантами лексеми, оскільки її значення може бути мотивоване тільки тим змістом, який має прецедентний текст в цілому. Показано, що на першому етапі дериваційного процесу з прецедентного тексту виділяється багатокomпонентний предикативний чи неpredикативний фрагмент, який функціонує як прислів'я чи фразема. На другому етапі відповідна фразема редукується до одного слова, яке часто виявляється найбільш релевантним у сюжеті вихідного тексту.

Ключові слова: прецедентний текст, приказка, фразема, внутрішня форма, образна номінація, редукція, лінгвокультурна інформація.

В статье рассматривается редкий способ образования образных единиц языка, который заключается в стяжении целостного прецедентного текста к одному слову. Семантика такой образной единицы